

NÉVTAN ÉS HELYESÍRÁS TALÁLKOZÁSA EGY KÉZIKÖNYVBEN

LACZKÓ KRISZTINA – MÁRTONFI ATTILA: *Helyesírás*

A Magyar Nyelv Kézikönyvtára. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 1539 lap

1. A tulajdonnevek írása helyesírásunknak egyik legszerteágazóbb területe. Az 1984 óta érvényben lévő akadémiai helyesírási szabályzatnak „A tulajdonnevek írása” című fejezetében majdnem 50 szabálypont található (AkH.¹¹ 154–201). Ráadásul sok szabálypont a), b) vagy esetleg c), sőt d) alponttal tovább tagolódik. Nincs ez másként az Osiris Kiadó legújabb helyesírási kézikönyvében sem. A tartalomjegyzék azt mutatja, hogy a tulajdonnevek tárgyalása a könyv legerjedelmesebb fejezete, pontosan 92 oldalt tesz ki. (Míg a többi nagyobb lapszámú fejezet csupán 50 oldal körül mozog.) A tulajdonnevekre irányuló kitüntetett figyelem nemcsak az ortográfia, hanem az onomasztika művelőjét is kíváncsivá teszi: vajon a névtudománynak mely eredményei használhatók fel közvetlenül az alkalmazott nyelvészetnek ezen a területén? Felmerülnek-e olyan helyesírási kérdések, amelyek megválaszolásához elengedhetetlenek a névtani ismeretek? Vajon melyek azok az elméleti és gyakorlati tudnivalók, amelyeket a szerzők mindkét tudományterület szempontjából fontosnak tartanak?

A kézikönyv szerzőinek neve nem ismeretlen a névtanosok körében. LACZKÓ KRISZTINA több fontos névtani tanulmány szerzője, MÁRTONFI ATTILA pedig fiatal kutatóként a névtudomány több területét szintén érintette már munkáiban. Nemcsak az ortográfia szakemberei, hanem az onomasztika területén is járatos kutatók. Mindez biztosságot jelent arra, hogy a tulajdonnevek írásával kapcsolatos problémákat nemcsak a helyesírás, hanem a névtudomány rendszere felől is megvizsgálják, és egy-egy helyesírási probléma megoldásakor vagy a megoldási javaslat felvázolásakor az onomasztika eredményeit is segítségül hívják.

Kézikönyvük a magyarul írók sokaságának készült. Országhatártól, életkortól és iskolázottságtól függetlenül minden magyarul író embernek szánják. A mű első része a helyesírási szabályok magyarázatát tartalmazó tanácsadó, a második rész egy minden eddiginél gazdagabb helyesírási szótár. A helyesírási tudnivalók magyarázatakor mindig a legalapvetőbb ismeretekből indulnak ki, és az alapoktól sokszor a szakmai írásgyakorlat nem mindennapi problémáinak megoldásáig vagy megoldási javaslatáig jutnak el. A kézikönyv az akadémiai helyesírás rendszerén alapul, de erre építve két irányban történt bővítés. Egyrészt a szerzők újdonságokkal, azaz olyan jelenségek írásmódjával is foglalkoznak, amelyek a szabályzat 1984-es kiadása után jelentkeztek. Másrészt sok esetben nemcsak a szabályokat közlik, hanem mellettük, a magyarázattal együtt javaslatokat, esetleg többféle megoldási lehetőséget kínálnak a problémák megoldására.

A kézikönyv a tulajdonneveket a nyelvi rendszer sajátos csoportjaként mutatja be, kiemelve grammatikai és szemantikai sajátosságait. Hangsúlyozza a tulajdonnevek holisztikus megközelítésének fontosságát. Ebből a megközelítésből két általános helyesírási jellemző következik: az állandó nagy kezdőbetű, valamint erőteljes törekvés a név terjedelmének jelölésére. A tulajdonnevek szövegbe szerkesztésekor fontos elvárás az alapforma pontos és gyors visszaállíthatósága, azaz az állandóság kritériuma. Ezek a helyesírási jellegzetességek a tulajdonnevek valamennyi fajtájára jellemzőek.

2. A szerzők által részletesen tárgyalt tulajdonnévfajták az alábbiak: személynevek, állatnevek és tárgynevek, földrajzi nevek, csillagászati elnevezések, intézménynevek, márkanévek, kitüntetések és díjak elnevezése, címek.

2.1. Személynevek. – A személynevek körében elkülönítik a hivatalos névhasználat körébe tartozó altípusokat, azaz a családnéveket, az utóneveket és a házassági neveket. A nem hivatalos névformák között foglalkoznak a becenevekkel, a ragadványnevekkel, a művésznevekkel vagy írói álnevekkel, a mitológia és a vallás fogalomkörében személynévként használt nevekkel, valamint az interneten használatos azonosító nevekkel, a nickekkel. Mindegyik személynévtípus tárgyalása túlmutat a konkrét helyesírási kérdések taglalásán. Ha szükséges, akkor megadják a névtípus meghatározását (becenév, 160) vagy bemutatják kialakulásának történetét (családnév, 155), nem ritkán a törvényi szabályozás nyújtotta lehetőségeket ismertetik (házassági nevek, 159). A szerzők a hivatali nyelv szokásait követik, amikor a címekben, a kifejtő részben, a tárgymutatóban következetesen az *utónév* terminust használják. Az onomasztikai gyakorlat inkább a *családnév – keresztnév* megnevezéspárt alkalmazza, sőt ez terjedt el a köznyelvi szóhasználatban is. Meggondolandó, hogy legalább a magyarázó részben nem volna-e célszerű szinonimaként használni az *utónév* mellett a *keresztnév* terminust, és a *keresztnév* címszót a tárgymutatóba is felvenni.

A hagyományos onomasztikai és ortográfiai ismereteken túl szinte mindegyik részben akadnak olyan tudnivalók, amelyeket az AkH.¹¹ egyáltalán nem vagy csak alig említ, például a családnévekben szokásos megkülönböztető betűjelzések (154, 156; 159), a kétféle kötőjellel összekapcsolt családnévek (156), a házassági nevek (159), a becenevek (160), a ragadványnevek (160–1), a művésznevek, az írói álnevek (161), valamint a nickek (162–3). Ez utóbbi csoport általános jellemzője, hogy rájuk semmilyen helyesírási szabály nem érvényes, még a nagy kezdőbetű használata sem. Írásképüket tekintve tehát nem viselkednek tulajdonnévszerűen. Az onomasztika szempontjából továbbgondolva ezt a megállapítást felmerülhet a kérdés: vajon lesz-e valamilyen hatása ennek a névtípusnak a névrendszer többi csoportjára, esetleg más tulajdonnévfajták írásképének megváltozására?

Kiemelt helyesírási problémaként foglalkozik a kézikönyv a személynevek todalékolásával, minőségjelzős alakjaival és közzsói elemeivel. Több hasábon keresztül sorolja fel az egy- vagy többemű személynevek és közzsók összekapcsolásával keletkezett jelöletlen összetételeket (167–9). Ennek a táblázatnak külön érdeme a *de*: jelzéssel bevezetett ellentétek ütköztetése, például *Bartók Béla-émlékév*, *de: Mátyás király emlékév*. Újdonságot jelent a többszörös összetételek bemutatása, például *Széchenyi-ösztöndíj-bizottság*, *Ady-vers-elemzés* vagy *Davis-kupa-döntő-közvetítés*. Nemcsak a helyes írásmódot ismerhetjük meg a fejezetből, hanem arra is felhívja a figyelmet, hogy az ilyen típusú nehézkes összetételeket célszerű szószerkezetté alakítani. Ezzel a megoldással nemcsak a helyesírási nehézségeket kerülhetjük el, hanem a szöveg értelmezését is megkönnyíthetjük az olvasó számára. A személynevek írásmódját taglaló fejezet utolsó része a tulajdonnevek köznevesülésére mutat be példákat, messze túlmutatva a helyesírási kérdéseken művelődéstörténeti és etimológiai szempontból egyaránt érdekes összefüggéseket villantva fel a kézikönyv olvasói előtt.

2.2. Állatnevek és tárgynevek. – A második nagy tulajdonnévi csoport az állatnevek és a tárgynevek csoportja. Érdekes olvasmány a névadási szokások bemutatása, a névformák ismertetése, amelyet gazdag példaanyag illusztrál. Mindez alaposan megnöveli az állatnevekkel foglalkozó rész terjedelmét, hiszen erre a névtípusra kevés helyesírási szabály vonatkozik. A tárgynevek fajtái az onomasztikai szakirodalomban sem egységesek, és természetüktől függően nem is lezártak. A kézikönyv a névtani publikációkra építve szinte teljes körű felsorolást nyújt. Megemlíti a járművek, a háztartási gépek nevét, a hajóneveket, az űrjárművek és más űrobjektumok elnevezését, a vonatjáratok nevét, a hálózati számítógépek körében alkalmazott elnevezéseket, valamint néhány egyéb tárgynevet.

Közelebbről megvizsgálva a vonatjáratok megnevezését és a járatok nevének írását megállapíthatjuk, hogy mindez csak részben névtani és helyesírási kérdés, hiszen mellettük egyéb pragmatikai vagy tekintélyelvű befolyások is érvényesülnek. A kézikönyv szerzői elfogadják a MÁV által alkalmazott írásformát, amelyben a szó közepén nagybetű kezd az összetétel második tagját (*InterCity, EuroCity, EuroNight*). Célszerű lett volna utalni arra, hogy mi indokolja ezt a megoldást, hiszen íráshagyományaink alapján a szavak belsejében nem szoktunk az addig kisbetűs írásmódról nagybetűre váltani. Tovább növeli az olvasó bizonytalanságát, ha a szótári részben kikeresi az [intersziti] címszót. Önálló alakként megtalálhatjuk kisbetűvel (*intercity*) és nagy kezdőbetűvel (*InterCity*) is. A második forma mellett a (*tulajdonnévként*) megjegyzést találjuk, majd a kiejtés és az elválasztás jelölése után utalás következik a mozaikszói alakra. Mindezt kiegészíti a melléknévi forma és egy összetétel: *InterCity-pótjegy* (847). Úgy tűnik, ez a címszó ellentmondásban van a magyarázó rész 177. oldalán található tudnivalókkal és példákkal, hiszen ott vagy közsóként, vagy a tulajdonnévi járműelnevezés részeként fordul elő a példaszavunk, de mindig kisbetűvel, mint *intercity* és *Baranya intercity*. Csupán a betűszói rövid alak lesz nagybetűs: *Baranya IC*. Annak ellenére, hogy a kézikönyv tanácsadó fejezete részletesen taglalja az ilyen típusú elnevezéseket, a szótár címszavainak bokrában mégsem találunk példát a járatelnevezésekre. Az *eurocity, euronight* és az *intercity rapid* (*EC, EN, ICR*) címszó nem szerepel a szótárban sem önállóan, sem a vonatjáratokat megnevező szószerkezetek közsói tagjaként. Tehát a magyarázó részben említett példák is hiányoznak a szótárból, mint *Liszt Ferenc eurocity, Kálmán Imre euronight, Baross Gábor intercity rapid*. A tulajdonnévnek minősített forma mellett szóközi nagybetűvel és kötőjellel írva szerepel az *InterCity-pótjegy* összetétel. A magyarázó rész elvei és szóhasználata alapján (*intercityjárat*, 177) inkább az *intercitypótjegy* vagy az *IC-pótjegy* alak volna a kívánatos. Ha a szerzők mégis ezt tartják megfelelőnek, akkor erre mindenképpen utalni kellett volna a kézikönyv első részében.

2.3. Földrajzi nevek. – A földrajzi nevek – vagy újabban használatos megnevezéssel a helynevek – rendszere a névtannak és a helyesírásnak is az egyik legrégebbi és legkidolgozottabb területe. A földrajzi nevek írásmódját tanulmányozva több alcsoportban és részterületen is szembevetendő, hogy a megfelelő íráskép kiválasztását alapvetően nem a helyesírási szabályok, hanem a helyesíráson kívüli, sokszor más tudományterülethez tartozó gyakorlati ismeretek határozzák meg. Elegendő arra gondolnunk, hogy a *homoki malom, Homoki malom, Homoki-malom* vagy a *Homokimalom* írásforma mind-

egyike helyes lehet, ha a megfelelő tereptárgyra utal (188–9). Így a kisbetűs *homoki malom* 'a Homok helységben található malom azonosítása', a nagy kezdőbetűs *Homoki malom* 'a fent említett malomnak intézménynévszerűen használt neve', a kötőjeles *Homoki-malom* 'egy Homoki családnevű személy tulajdonában lévő malom', az egybeírt *Homokimalom* 'egy településen belül található helység-rész neve'. Ugyancsak pragmatikai ismeret szükséges annak eldöntéséhez, hogy a kisbetűs *arany-pataki* vagy a nagy kezdőbetűs *Arany-pataki* (194) formát válasszuk-e, valamint ahhoz, hogy biztosan írjuk az olyan megnevezéseket, mint *Fehér hajó utca* vagy *Régi posta utca* (205). Minden bizonnyal a háttérismeretek szükségessége indokolja a nagyszámú, különböző földrajzi tudnivalókat felsorolásszerűen közlő táblázat bemutatását, például „Országnevek, államnevek, fővárosok” (180–4), „Földrajzi köznevek” (185–6), „Jelentésükben tömbösödött tájnevek” (195), „Magyarország helységneveiből” (196–7), „Budapest városrészeinek hivatalos elnevezései” (198–9), „Köznévvé vált földrajzi nevek” (209–10).

A szabályok magyarázata nem könnyű feladat, mivel a szerzőknek folyamatosan figyelemmel kell lenniük arra, hogy az olvasó bármelyik oldalon, bármelyik téma vagy résztéma iránt érdeklődve kezdheti a könyv olvasását; tehát nem elég lineárisan közölni az ismereteket. Az utalások nagyon következetesen hálózák be a magyarázó részt, alig akad olyan terület, amelyből hiányoznának. Egyik példa erre a hiányra a földrajzi közneveket taglaló rész: „A földrajzi köznevek, ha egyszerű vagy összetett szavak, néhány meghatározott névtípus kivételével kötőjellel kapcsolódnak az előttük álló taghoz” (184). Az olvasónak persze azonnal a kötőjel nélküli *Szahara sivatag* meg a *Fertő tó* jut az eszébe, ezért a legjobb volna rögtön a kézikönyv megfelelő helyére irányítani. Hasonló a helyzet a földrajzi jellegű jelzőkkel is: „Ezek a jelzők, néhány meghatározott névtípus kivételével, kötőjellel kapcsolódnak az utánuk álló taghoz” (186). Az elsőként említett példát, az *alsó* címszót kikeresve a szótárból, arra az eredményre jutunk, hogy hat esetben ugyan kötőjellel (*Alsó-Ausztria*, *Alsó-Egyiptom*, *Alsó-Guinea*, *Alsó-Krisztinaváros*, *Alsó-Szászország*, *Alsó-Tunguszka*), de kilenc esetben (*Alsóbélatelep*, *Alsó erdősor*, *Alsófehér vármegye*, *Alsó kikötősor*, *Alsó Körtevényes utca*, *Alsókubin*, *Alsólendva*, *Alsőörs*, *Alsó Törökvész út*) egyéb módon kapcsoljuk a jelzőt az utána álló taghoz. Mindez arra figyelmeztet, hogy érdemes volna ebben a csoportban is néhány példával vagy utalással jelezni az eltérő típusokat.

A földrajzi nevek helyesírásának alapelvei között a kézikönyv az alábbiakat említi: a névterjedelem jelölése, értelemtükrözőtető elvek, a toldalékok kapcsolódása, a földrajzi nevek bővülése. A továbbiakban a földrajzi nevek írásának szabályai következnek az akadémiai szabályzat hagyományainak megfelelően a névszerkezet csoportosítása szerint. Mindegyik csoportban gazdag példatár található, amelyben az alapalak mellett ott szerepel a melléknévi forma is. Az egyes alcsoportokat csupán a felsorolást jelző pontok különítik el egymástól (pl. „A két vagy több tagból álló, kötőjellel írandó földrajzi nevek és megjelölések” című fejezet 11 alcsoportja; 199–202). Így nem könnyű áttekinteni a különbségeket, különösen a szaknyelvben kevésbé jártas olvasónak okozhat nehézséget a tájékozódás és az értelmezés. Célszerű volna határozottabban elkülöníteni a csoportokat, például egy-egy jellemző példával indítani a bemutatást, amelyet a tipográfia is megerősíthetne. A fejezetet a földrajzi névi összetételek és a köznevesült földrajzi nevek bemutatása zárja. A felsorolt példák egy része ebben a csoportban is hiányzik a szótári rész-

ből, például *Etelköz-legenda*, *Etna-lávafolyam*, *Himalája-expedíció*, *Hellasz-kultusz* (nem kellene átírni: *Hellász-kultusz?*); *adulár*, *hamadán*, *illidium*, *jerez* stb.

2.4. Csillagászati elnevezések. – Ezt a névtípust akár az előző csoportba is sorolhatnánk, hiszen a bevezető fejezet megállapítása szerint „Az égitestnevek ... Földön kívüli helynevek” (210); az onomasztikai szakirodalom egy része is valóban a földrajzi nevekkel együtt, a helynevek egyik alcsoportjaként tárgyalja a csillagászati elnevezéseket. Az alapvető helyesírási ismeretek bemutatását, részletes akadémiai szabályok híján az írásgyakorlatban meglévő tendenciák ismertetése egészíti ki (*Nap : nap*, *Tejút*, *Bereniké haja*, *Orion-köd*, *Hale-Bopp-üstökös*). Érdekes olvasmány a kevésbé közismert névadási szokások bemutatása, valamint a csillagképek latin és magyar elnevezésének felsorolása és a Magyarországon bejegyzett csillagnevek gyakoribb írásformáinak ismertetése. Nemcsak a helyes írásformákkal ismerkedhetünk meg, hanem megtudhatjuk, hogy a magyar csillagnevek között megtalálható *Gusztai Tutyi Csillaga*, az *Örök Szerelem Csillaga*, *Ági és Tibi Csillaga*, sőt a *Péternek (42) Örök Szerelemmel* nevű csillag mellett számokkal, írásjelekkel és szimbólumokkal jelölt csillagok is vannak.

2.5. Intézménynevek. – Ahhoz, hogy egy nyelvi alakulatról biztonsággal eldöntsük, tulajdonnév-e vagy sem, gyakran komoly háttérismeret mozgósítására van szükségünk. Különösen így van ez az intézménynevek esetében. A kézikönyv a helyesírási főszabály ismertetése mellett foglalkozik az intézménynevek rövid alakjaival, alárendelt egységeivel, valamint a vegyes írásmódúnak nevezett intézménynevekkel. Közöttük tárgyalja az intézménynévszerű megnevezéseket, kiemelve olyan párokat, mint *Platán Panzió – Kismacska fogadó*, *Nádor Terem – Törpe terem*, *Kodály vonósnégyes – Tátrai vonósnégyes*. Tanácsot ad az intézménynevek rövid alakjainak használatához (*Károlyi-kórház a Károlyi István Kórház és Rendelőintézet helyett*, *Nemzeti a Nemzeti Színház helyett*), az intézménynév típusát jelölő szavak önálló használatáról (*vállalat*, *bizottság*, *alapítvány*), valamint a kis és nagy kezdőbetűk írásáról az intézmények alárendelt egységeinek megnevezésében.

A hagyományos intézménynevek és intézménynévszerű megnevezések mellett a napjainkban keletkezett vagy ismét népszerűvé vált intézménynévi megnevezésekre is felhívja a figyelmet. Újfajta intézménynévtípusként említi az utóbbi időben népszerű társasházak, lakóparkok nevét, például *Gizella ház*, *Egressy lakópark*. Az egyesületek, társaságok, alapítványok is csupán néhány évtizede léteznek nagy számban a magyar társadalomban. Ezért különösen fontos az alapítványnevek írásmódjának tárgyalása, főleg a mondatértékű nevek bemutatása, illetve íráslehetőségeik taglalása, például *Segítsünk a Rákbeteg Gyermekeknek Alapítvány*, „*Segíts, hogy segíthessünk!*” Alapítvány.

2.6. Márkanevek. – A márkanevek az egyik legújabb csoportot alkotják a tulajdonnevek rendszerében. Onomasztikai leírásuk hangsúlyozza, hogy a márkanev kereskedelmi jogi kategória, ezért a bejegyzésük után íráskéjükön már nem lehet változtatni (*AL-KO*, *Helia-D*, *Levi's 501*). Mindebből az is következik, hogy az alapalak írásmódja elsősorban nem a helyesírás felségterületére tartozik, hanem egyéb összetevők határozzák meg a marketingtől a nyomdatechnikáig. A kézikönyv az akadémiai szabályok is-

mertetését gazdag példaanyaggal illusztrálja, és az alapvető helyesírási kérdések mellett felvet néhány új keletű helyesírási problémát. Kitér az idegen márkanevek toldalékolásának nehézségeire, felhívja a figyelmet azokra a helyesírási problémákra, amelyeket a bizonytalan kiejtés (*Milky Way*) és a szokatlan íráskép okozhat (*Bosch, Toffifee*). Hangsúlyozza, hogy a márkanevek szövegbe szerkesztésekor számolni kell a névhez kapcsolódó nem nyelvi jelekkel, valamint egyéb sajátos írásjegyekkel.

2.7. Kítüntetések és díjak elnevezése. – A kítüntetések és díjak elnevezését az onomasztikai irodalom nem tekinti önálló tulajdonnévfajtnak, ám a helyesírási szabályzatok hagyományosan önálló kategóriaként kezelik. Az akadémiai szabályzat 11. kiadásának megjelenésekor, 1984-ben sokkal kevesebb díj és kítüntetés létezett, mint napjainkban. A rendszerváltás után megszorodtak az állami, az intézményi és a magánszemélyek által létrehozott magyarországi díjak, sőt mellettük nagy számban megjelentek a különböző nemzetközi kítüntetések is. Az írásgyakorlatban meglevő nagyfokú bizonytalanságot a kézikönyv a kítüntetések nyelvi-nyelvtani formáiból kiindulva próbálja megszüntetni. Összesen hét csoportba sorolja a megnevezéseket a *díj, érem, emlékérem* stb. köznévi elemekhez kapcsolódó előtag alapján. Ugyancsak új lexikai és helyesírási jelenség a díjnevekkel alkotott összetételek megjelenése, mint *béke-Nobel-díj, Sugárvédelmi Emlékérem-odaitelés*.

2.8. Címek. – A kézikönyv a helyesírási hagyományoknak megfelelően két nagy csoportra bontva vizsgálja a címeket. Az állandó címeken belül önálló csoportként tárgyalja az idegen nyelvű címeket, a tévé- és rádióműsorok címét, valamint az internetes portálok megnevezését. Felhívja a figyelmet a címlapokon alkalmanként megjelenő helyesírási hibákra, és elfogadja azt a terjedőben lévő nyelvi divatot, amely alapján a szó belsejében az összetétel második tagját nagybetűvel írják. Kiegészítésként közli a legnagyobb példányszámú magyar nyelvű lapok s a leglátogatottabb internetes portálok címét.

Az egyedi címek közismert helyesírási szabályait több fontos tudnivalóval egészíti ki. Részletesen taglalja a kis és nagy kezdőbetűk alkalmazásának a szabályostól eltérő, valamint a szabályzatban nem szereplő típusait, például *Ratio Educationis, Képes Krónika, pásztoRablók, d-moll zongoraverseny, IX. szimfónia*. Tovább fokozná a kézikönyv sokrétűségét, ha a gazdag példaanyagot a szerzők a meglévők mellett egyéb művészeti ágak alkotásainak címeivel bővítenék. Többek között helyet kaphatnának az önállóan és együttesen használt magyar és idegen nyelvű filmcímek, és szó eshetne ezek írásbeli használatának kérdéseiről. A kézikönyv megállapítja, hogy a szövegbe szerkesztés és a toldalékolás problémáit nagyjából az okozza, hogy a cím olyan névtípus, amelyben semmilyen nyelvi elem nem jelöli a névterjedelmet. A továbbiakban elsősorban az írásgyakorlatra építve mutatja be a szövegbe szerkesztés különböző lehetőségeit, mint az idézőjel használata, az eltérő betűtípussal való szedés, esetleg a toldalékok kötőjeles kapcsolása.

3. LACZKÓ KRISZTINA és MÁRTONFI ATTILA „Helyesírás” című kézikönyvének tulajdonnevekkel foglalkozó fejezete arról tanúskodik, hogy a szerzők jó érzékkel és nagy körültekintéssel ötvözték a helyesírás és a névtudomány ismeretanyagát. Munkájuk ter-

mészetéből adódóan messzemenőig tiszteletben tartották az ortográfiai hagyományokat. Még akkor is, ha azok nem egyeznek pontosan a névtudomány mai elméleti megállapításaival (például a két szakterületen használatos tulajdonnévi kategóriák nem fedik egymást). A helyesírási kérdések taglalását igen körültekintő és széles körű névtani alapozás kíséri, mely gyakran kiegészül különböző művelődéstörténeti és egyéb pragmatikai vonatkozással. Így lényegesen részletesebb és árnyaltabb lesz egy-egy akadémiai szabálypont bemutatása. Ezért valószínűleg érthetőbb és elfogadhatóbb a magyarázat a nagyközönség számára. Munkájuk arra is felhívja a figyelmet, hogy a névhasználat során felmerülő újabb és újabb helyesírási problémák nemcsak az ortográfiában, hanem az onomasztikában is új elméleti kérdések megválaszolását teszik szükségessé, sőt újabb kutatási területeket vetnek fel (például újabb névtípusok, illetve egy-egy meglévő típuson belül újabb névcsoportok leírása; az új névcsoportok hatása a rendszer meglévő elemeire).

A kézikönyv szerzői hatalmas anyagot tekintettek át és tettek a nagyközönség számára elérhetővé; részben a szabályok ismertetésével, részben a gazdag szótár összeállításával. Egyaránt részletes eligazítást nyújtanak a helyesírás leglényegesebb elméleti kérdéseiben és a legkisebb technikai problémák megoldásában. Emellett sok olyan kiegészítő ismeretet közölnek, amely nem tartozik ugyan közvetlenül a helyesírás területére, de az olvasó számára érdekes és hasznos információt nyújt. A fentiekben jelzett apróbb hiányosságok pótlása és az ellentmondások megszüntetése tovább növelheti munkájuk értékét. Művük bizonyára hosszú ideig megkerülhetetlen lesz mind az onomasztikával, mind az ortográfiával foglalkozók számára.

FERCSIK ERZSÉBET

ÁGOSTON MIHÁLY: ÁLLAMNEVEINK ÍRÁS- ÉS EJTÉSMÓDJA
Köznyelvünkben használt mai államneveink (különös tekintettel a rövidebb változatra)
Kilátó Könyvek 1. Magyar Szó, Újvidék, 2004. 112 lap

ÁGOSTON MIHÁLYra igen jellemző, hogy új és érdekes könyvekkel lepi meg a magyar nyelvtudományt (Helyesírásunk hiteléért, 1986; A magyar halmaznevek, 1993), és a névtudományt (A földrajzi nevek írásmódja, 1984), amint ezt most ismertetésre kerülő könyve is bizonyítja. Ebben nemcsak állásfoglalásai és tanácsai érdemelnek figyelmet, hanem maga a téma, a vizsgált anyag szokatlansága: az államok nevei. Kétségtelen, hogy az intézménynevek egy csoportjáról van benne szó, s már az is nagy eredménye lenne a magyar névtudománynak, ha valaki e névtípussal a tudományos rendszerezés igényével foglalkozna, még jobban kell azonban örülnünk, hogy e hatalmas névcsoport egy kicsiny szeletét veszi a szerző alapos vizsgálat alá, s olyan monográfiát ír, amely példamutató a többi intézményfajta neveinek földolgozói számára.

Mielőtt a könyv részletes ismertetésére rátérnék, a „Bevezetés” egyik fontos gondolatát szeretném körüljárni: mit tekinthetünk államnévnek. Helyesen állapítja meg a szerző, hogy nem az állam nagysága, jelentősége, nemzetközi súlya, sem fönnállásának ideje, időszaka határozza ezt meg. Arra ugyan nem kapunk választ, hogy mi, de erre nincs is szükség, mivel a jelenkori államokkal foglalkozik csak a szerző, mint ahogyan